

Καλλίνικος Γ': Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως

Του ΓΙΑΝΝΗ ΜΟΥΤΟΓΙΑΝΝΗ

Το Πήλιο στα ύστερα χρόνια της Τουρκοκρατίας ευτύχησε να αναπτύξει ένα ενδιαφέροντα πολιτισμό και να προαγάγει τις συνθήκες εκπαίδευσης των νέων του τόπου, αναβαθμίζοντας τα "σχολεία των κοινών γραμμάτων" σε εκπαιδευτήρια ανώτερης βαθμίδας, όπως η "Σχολή των Μπλεών" και το "Ελληνομουσείο της Ζαγοράς". Βασικός μοχλός του Σχολείου των Μπλεών ο Γρηγόριος Κωνσταντάς με συμπαροσάτη τον Άνθιμο Γαζή, ενώ στη Ζαγορά του Πηλίου στην αναγεννητική εκπαιδευτική προσπάθεια πρωτοστάτησαν ο εξόριστος Πατριάρχης Καλλίνικος ο Γ' και ο πρματευτής του Άμστερνταμ Ιωάννης Πρίγκος, που έστειλε καραβιές ολόκληρες τα βιβλία για τον εμπλουτισμό της Βιβλιοθήκης. Ο Πατριάρχης Καλλίνικος ο Γ', κατά κόσμο Κωνσταντίνος, γιος του Δημητρίου Μαυρικού και της Κλουνάς, υπήρξε μια μεγάλη φυσιογνωμία ιεράρχη και διανοητή στο δεύτερο μισό του 18ου αιώνα στο Πήλιο. Το πέρασμά του άφησε ανεξίτηλα ίχνη, αυτά που ακόμη, ως γραπτά κείμενα, μελετώνται και προβάλλονται. Μια σπουδαία μονογραφία για τον Καλλίνικο Γ' είχε συγγράψει ο μεσαιωνοδίφης και χαλκέντερος ιστορικός, Βαγγέλης Σκουβαράς. Μου την είχε δείξει πριν σαράντα χρόνια, μαζί με άλλες, στο σπίτι του, στα Κάτω Πατήσια. Η μελέτη αυτή δεν εκδόθηκε ποτέ και μετά το θάνατό του αγνοείται η τύχη της. Μια προσπάθεια προς την ανεύρεσή της νομίζω πως θα ήταν σκόπημη. Αφορμή γι' αυτές τις επισημάνσεις αποτελεί η έκδοση από το Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης που διευθύνεται από τον Διονύση Καψάλη, που διαδέχτηκε επάξια τον Εμμ. Κάσδαγλη, του πολύ ενδιαφέροντος βιβλίου με τίτλο "Καλλινίκου Γ' - Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Τα κατά και μετά την εξο-

ρίαν επισυμβάντα". (Έκδοση Μ.Ι.Ε.Τ. Αθήνα 2004, σ.σ. 612). Την έκδοση από τους αυτόγραφους Κώδικες και την κατατοπιστική Εισαγωγή επιμελήθηκε ο παλαιογράφος και ιστορικός Αγαμέμνων Τσέλικας. Πρόκειται για την καταγραφή έμμετρων κειμένων από τέσσερα χειρόγραφα βιβλία, στα οποία ο Πατριάρχης περιγράφει τις περιπέτειές του και τα συμβάντα προ και μετά την εκθρόνισή του και την εξορία του στο Σινά και στο Πήλιο. Το 1728, δέκα πέντε μόλις χρόνων ο Κωνσταντίνος μπάρακε σ' ένα καράβι και βρέθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί μαθήτευσε κοντά στον μεγάλο δάσκαλο και διανοητή Νικόλαο Κριτία. Το 1741 χειροτονήθηκε κληρικός από τον Πατριάρχη Παΐσιο τον Β', παίρνοντας και το όνομα Καλλίνικος, ενώ τρία χρόνια αργότερα, εκλέχτηκε μητροπολίτης Προϊλάβου. Την περίοδο αυτή είχε ξεσπάσει στην Κων-

σταντινούπολη και γύρω από το Πατριαρχείο, μεγάλη αναταραχή εξαιτίας του "Κινήματος των Αναβαπτιστών", που πρέσβευαν πως οι προσερχόμενοι στο Ορθόδοξο δόγμα χριστιανοί των άλλων δογμάτων, έπρεπε να ξαναβαπτίζονται, ενώ οι αντίπαλοι υποστήριζαν πως αρκεί μόνο το Χρίσμα με το Άγιο Μύρο, αφού προηγηθεί βάπτισμα. Με τους δεύτερους τάχθηκε και ο μητροπολίτης Προϊλάβου Καλλίνικος. Η διαμάχη υπήρξε οξυτάτη και βίαιη. Ύστερα από πολλές δολοπλοκίες, όσοι υποστήριζαν τον Καλλίνικο κατόρθωσαν να τον ανακηρύξουν Πατριάρχη στις 16 Ιανουαρίου 1757.

Η Πατριαρχεία του Καλλινίκου Γ' μολοντί έδινε ελπίδες ειρήνευσης στην Εκκλησία δεν έμελλε να διαρκέσει πολύ. Μετά από έξι μήνες οι αντίπαλοι κατόρθωσαν να τον εκθρονίσουν και να χρίσουν κάποιον Σεραφεΐμ, ο οποίος κατόρθωσε να εκδώσει σουλτανικό φερμάνι για να εξοριστεί αρχικά στη Λήμνο και μετά στο Σινά. Απ' αυτό το σημείο κι ύστερα αρχίζει η έμμετρα διήγηση του Καλλινίκου σε τέσσερα βιβλία για όσα είδε και έπαθε κατά την εξορία και την επάνοδό του ύστερα από τέσσερα χρόνια στην Κωνσταντινούπολη και κατόπιν στη Ζαγορά. Το συγγραφικό έργο του Πατριάρχη Καλλινίκου καλύπτει ένα ευρύτατο φάσμα και ως προς το είδος του λόγου και ως προς την θεματολογία του. Στα κατάλοιπά του στη Βιβλιοθήκη της Ζαγοράς υπάρχει ένας πλούτος τέτοιων συγγραφέων. Σε πεζό λόγο συνέγραψε θεολογικές πραγματείες, εκκλησιαστικούς λόγους, φιλοσοφικούς και θεολογικούς διαλογισμούς, επιστολές, καταγραφές εγκυκλοπαιδικού και ηθικού χαρακτήρα και χρονογραφικά σημειώματα. Σε έμμετρο λόγο ο Πατριάρχης επιδόθηκε στη σύνθεση μακροσκελέστατων στιχουργημάτων, επιγραμμάτων και εκκλησιαστικών κανόνων. Στο πρώτο βιβλίο της παρούσης έκδοσης των έμμετρων στιχουργημάτων ο Καλλίνικος περι-

γράφει το ταξίδι του από την Κωνσταντινούπολη στο Σινά. Στην αρχή εκφράζει την οργή και την αγανάκτησή του, κατακρίνοντας τους πρωταίτιους του διωγμού του και το δόλιο χαρακτήρα του Σεραφεΐμ. Στη συνέχεια περιγράφει τον περιπετειώδη πλου του στα νησιά του Αιγαίου, στην Αίγυπτο και το Νείλο μέχρι να φτάσει στο Σινά.

Στο δεύτερο βιβλίο του εξιστορεί τη διαβίωσή του στο μοναστήρι του Σινά, τη βίβανση συμπεριφορά των Σιναϊτών μοναχών και του ηγούμενου και την μετά τέσσερα χρόνια επιστροφή του στην Κωνσταντινούπολη.

Στο τρίτο βιβλίο περιγράφει την εν κρυπτώ διαβίωσή του στην Κωνσταντινούπολη ως το τέλος του 1761, ενώ στο τέταρτο συνεχίζει την καταγραφή της διαβίωσής του στην Πόλη μέχρι την επάνοδό του και την οριστική εγκατάστασή του στην πατρίδα του τη Ζαγορά.

Ανάμεσα απ' όλες αυτές τις έμμετρες διηγήσεις προβάλλουν ανάγλυφες οι συνθήκες ζωής και οι καταστάσεις που χαρακτήριζαν τις περιγραφόμενες περιόδους.

Η έκδοση αυτή που την επιμελήθηκε ο διευθυντής του Μ.Ι.Ε.Τ. Διονύσης Καψάλης αποτελεί την πρώτη ολοκληρωμένη παρουσίαση ενός μεγάλου μέρους από το στιχουργικό έργο του Πατριάρχη Καλλινίκου του Γ'. Η αξία του δεν έγκειται μόνο στο πλήθος των πληροφοριών του για τα μικρά ή μεγάλα συμβάντα που ο συγγραφέας έζησε και περιγράφει, αλλά σ' αυτό καθ' εαυτό το γεγονός πως έχουμε απέναντι έναν άνθρωπο που ζει την εποχή του φορτισμένος από ποικίλα συναισθήματα και για να τα εκφράσει καταφεύγει στη στιχουργική και ποιητική πράξη.

Ο ανακαινιστής Πατριάρχης Καλλινίκου Γ', πέθανε στο γενέθλιο τόπο του, τη Ζαγορά στις 6 Ιανουαρίου 1791, αφού με την πολύπλευρη συνδρομή του διεύρυνε το πολιτιστικό και εκπαιδευτικό υπόβαθρο της πατρίδας του.